

11. Albertirsa határa

(Pest megye) Ó, Sza, A, Á, Kk

2004 október–novemberben régészeti terepbejárást végeztünk a 4. sz. főút 51–56. km-szakaszán.

Csárdai-dűlő: A főúttól D-re, a Szentmártoni úttól Ny-ra, a Golyófogó-völgy DNy-i szélén szőlő-, gyümölcsös-parcellák közötti szántón avar (6–8. század) településre utaló leleteket gyűjtöttünk. A lelőhely (23. sz.) kiterjedését nem lehetett meghatározni.

Öregszőlők: A főút új nyomvonala 52+500 km-szelvényétől kb. 200 m-re délre késő középkori edénytöredékek jeleztek a (19. sz.) lelőhelyet, melynek kiterjedése bizonytalan.

A főút jelenlegi 52+670–52+870 km-szelvényének É-i oldalán őskori, szarmata-késő szarmata (1–4. század) település nyomait és 15. századi edénytöredékeket találtunk. A (20. sz.) lelőhely NyÉNy irányban folytatódhat.

A főút új nyomvonala 53. kilométerénél, a nyomvonaltól 50–150 m-re ÉÉK-re elszórtan késő szarmata (3–4. század), Árpád-kori és késő középkori edénytöredékeket gyűjtöttünk. A (21. sz.) lelőhely kiterjedését nem lehetett meghatározni.

A főút új nyomvonala 53+550 km-szelvényénél, a nyomvonal ÉK-i oldalánál 15. századi edénytöredékeket találtunk. A (22. sz.) lelőhely kiterjedését nem lehetett meghatározni.

Peres-dűlő: A főút új nyomvonala 54+100–54+450 km-szelvényének ÉK-i oldalán őskori, szarmata (1–4. sz.), avar (6–8. sz.) és Árpád-kori (?) település nyomait regisztráltuk. A (17. sz.) lelőhely NyÉNy-i kiterjedését nem lehetett meghatározni.

A főút új nyomvonala 54+700 km-szelvényétől 50–100 m-re É-ra, a domboldalon késő szarmata (3–4. sz.) települést találtunk. A (18. sz.) lelőhely É-i kiterjedése nem tisztázott.

Szapáry-földek: A tervezési területtől ÉNy-ra, DNy felé lejtő domboldalon szarmata (1–4. sz.) edénytöredékeket találtunk. A (15. sz.) lelőhely kiterjedését nem tudtuk meghatározni.

A főút új nyomvonala 52. km-től kb. 150 m-re ÉK-re szarmata (1–4. sz.) edénytöredékek jeleztek a (16. sz.) lelőhelyet. Kiterjedését nem lehet meghatározni.

DINNYÉS ISTVÁN

12. Alcsútdoboz-Göböljárás, Pogányvár

(Fejér megye) B

Alcsútdoboz községtől K-re légtávolságban 5,5 km-re van a Göböljárás nevű kis település. Ettől DK-re 8–900 m-re van a Pogányvár őskori földvére. A várat a 19. század második fele óta többször említik. Első ízben 1949-ben kerestem fel, vázlatosan fel is mértem.¹ Szakszerű ásatás nem volt a területén.

1 Nováki Gy.: Fejér megye őskori földvérei. ArchÉrt 79 (1952) 3–19 (5–6).

Részletes felmérését 2003-ban kezdtem el, de a rendkívül sűrű nyári aljnövényzetű bokros erdőben abba kellett hagyni a munkát. 2004 áprilisában még kizöldülés előtt, több napi munkával sikerült a felmérést befejezni.

A Pogányvár egy nagy fennsík É-i végéből nyúlik ki meredek oldalakkal ÉNy irányába. Ny-i és É-i oldala alatt vékony, többnyire kiszáradt ér medre húzódik a Szent László-víz nevű patakig. A szigetszerű dombnyúlványt mély árok köríti kétoldalt, melyek a DK-i oldalon egymásba kapcsolódva választják el a fennsíktől a területet. A két oldalsó és az összekötő árok természetes eredetű. Utóbbinak külső oldalán két mély bevágódás is van a fennsík felé, amelyek kizárják a mesterséges árok lehetőségét, bár a fennsík felé eső részen esetleg mélyítették az őskorban.

A földvár kétrészes. Az ÉNy-ra kinyúló, nagyobbik rész hossza 210, legnagyobb szélessége 125 m. Sánc nem veszi körbe, szélét éles dombperem jelzi. Az É-i és ÉK-i szélén végig, részben már betemetődött egykori lövészárók húzódnak. Belső területe sík, egyenletesen emelkedik a DK-i vége felé.

E várrész alatt a DNy-i oldalon, 9–10 méterrel alacsonyabb szinten egy elkülönülő, hosszú területet a DNy-i oldalon sánc védett, melynek belső magassága néhol eléri a 2–3 métert. Lehetséges, hogy itt egy természetes alakulatot használtak fel sáncnak. DK felé azonban már csak perem látszik, és ott egybeolvad a Ny felől felvezető árokkal. E várrész összekeskenyedő ÉNy-i vége alatt 8–9 méterrel alacsonyabban félkör alakban terasz zárja le az őskori telepet.

A másik várrész az előzőtől DK-re, a fennsík felé eső oldalon van. Hossza 165, legnagyobb szélessége 48 m. Alakja ennek is hosszúkás. A fennsík felé eső, D-i, DK-i teljes oldalán sánc húzódik, belső magassága közepesen eléri az 1 métert. Több helyen bolygatás nyomát mutatja.

A két várrész közötti 35–40 m széles részbe Ny felől árok vezet fel, melynek ÉK-i vége majdnem eléri a két várrész magasságát, mintegy összekötve azokat.

1949. évi bejáráskomkor mindkét várrész még szántóföld volt. Ezért a földvár mai formáját ez a körülmény bizonyára erősen befolyásolta. Ásatás fogja majd tisztázni az egyes részleteket. Egyelőre a többi hasonló Fejér megyei földvár alapján a középső bronzkorra, vagy ennek a végére valószínűsíthetjük a Pogányvár használatának idejét.

NOVÁKI GYULA

13. Almásfüzitő, Foktorok

(Komárom-Esztergom megye) R, Ró

2004 augusztusában három héten át folytattuk az 1998 óta folyamatos feltárást a vicus Odiavum/Azaum castellumától DNy-ra eső részén. Az idén feltárt terület nagysága 211 m². Szelvényeinket azzal a célkitűzéssel jelöltük ki, hogy a már feltárt részeket egymással össze-

kössük. Szabályos szelvényrendszer kijelölését a terep erős bolygatottsága és ligetes-fás növényzete nem tette lehetővé. Az ásatási terület középső sávjában kijelölt szelvényünkben a korábbi megfigyeléseinknek megfelelően továbbra is azzal szembesültünk, hogy a VII. számú iszaptározó építések szinte teljesen megsemmisítették a római kori kultúrréteget, ezért a szelvényben mindössze az objektumok aljának szétkent feltöltéséből tudunk az egykori telepjelenségekre visszakövetkeztetni. A szelvény K-i sávjában egy korábban már részben feltárt lakógödör Ny-i záródása jelentkezett, melynek betöltése 30–35 cm vastagságban maradt fenn. Ezzel szemben az ettől Ny-ra jelentkező derékszögben csatlakozó árokból, és egy további ÉNy–DK-i árokból mindössze 5 cm vastagságú betöltés őrződött meg.

A lakógödörből a Kr. u. 1. század végére–2. század elejére keltezhető leletanyag került elő (dél-galliai terra sigillata, pikkelypáncéltöredék, üveg), ami a település kezdeti, palánkperiódusát képviseli. Az árkokat a szórványos leletanyag a 2–3. századra keltezi. Az ásatási terület É-i részén kijelölt részben egymással érintkező két szelvényben, két egymással párhuzamosan futó árkot tártunk fel, irányuk ÉNy–DK. Egyikük betöltéséből igen gazdag 1. századi leletanyag került napvilágra. A póvidéki gyártmányú terra sigillata mellett egy – a vicus területéről immáron harmadik – ATB bélyeges tegulatöredéket is találtunk. A fenti bélyeg az ala I Bosporanorum csapattestet jelöli, amely az ala III Thracum hadrianusi elszállásolása előtt a tábor helyőrségét alkothatta, és feltehetően a tábor építését is ők végezték. A szabályos településszerkezetet kirajzoló árkok több periódushoz tartoznak, relatív kronológiájuk kidolgozásához a leletanyag teljes feldolgozása szükséges.

A 42. szelvény Ny-i felében egy laza, erősen átégett, helyenként vályogszemes betöltésű, feltehetően lakógödörként szolgáló telepjelenség egy kisebb szeletét észleltük. A római kori réteg alján, a római kori leletanyaggal keverve szórványosan rézkori kerámia került elő, melyeket azonban két kisebb elszíneződéstől eltekintve, nem tudunk objektumhoz kötni. A római kori megtelepedés ezeket az objektumokat megbolygatta. Tavalyi megfigyeléseinket megerősítve megállapítottuk, hogy az ásatási terület Dunától távolabbra eső szelvényeiben jelentkező „réteggazdagsággal” itt nem találkozunk. Az árkokon kívül a falu 2–3. századi kőperiódusaira utaló egyéb jelenségekre mindössze egy ovális elszíneződésű, közepén 10–15 cm vastagságban égett, faszenes laza betöltésű gödör utal, melynek anyaga néhány szórványos kerámia mellett, egy égett bronzlemez és egy arany, zöld kőberakásos fülbevaló alkotta. Az objektum észlelésekor hamvasztásos sírra következtítettünk, de a bontás során ezt nem tudtuk megerősíteni.

A késő római temető egyetlen csontvázas sírral egészült ki, a fenti szelvény É-i részében. Tájolása megegyezik a korábbi sírokéval, ÉNy–DK. Megfigyeléseink alapján gyermeksírról van szó, gazdag melléklettel: két aranydrót fülbevaló mellett, üveggyöngyökből álló nyaklánc,

kék gyűrűkő, kónikus üveg pohár, Omega-karkötő, sodrott karkötő, ezüstgyűrű, bronzcsat, két darab érem és csirkecsontok kerültek elő. A sírba helyezett ételáldozat szokásával felnőtt női sírokban talákoztunk. Egy további szelvényt az 1998. évi 3. szelvénytől K-re, az ásatási terület déli felében jelöltünk ki. Ezt a területet a modernkori bolygatás nem érintette, a kultúrréteg 90–110 cm vastagságban jelentkezett. A felső, római kori planírozási réteg leletgazdagsága alapján számos objektumot vártunk, ennek ellenére csupán egy, a római korban elbontott tűzhely maradványára, és körülötte két jelentősebb és négy kisebb cölöplyukra bukkantunk, amit a tűzhellyel hoztunk összefüggésbe, valamint a szelvény K-i felében néhány elszórtan jelentkező kő utalt egy közeli épületre. A római réteg alja a terület É-i feléhez hasonlóan, őskori leletanyaggal kevert.

HORVÁTH FRIDERIKA

14. Alsószölnök határa

(Vas megye) Rő, Á, Kk, Kú

2004. május 20-án terepbejárást végeztünk a település rendezési tervéhez kapcsolódó régészeti örökségvédelmi hatástanulmány előkészítése céljából. Korábban a település területén – ismereteink szerint – semmilyen régészeti kutatás, megfigyelés nem történt. Munkánk eredményeként 4 új lelőhelyet tudtunk azonosítani.

Alsószölnök középkori falu a mai belterület közepe alatt terült el; régészeti maradványait a templom környékén figyeltük meg (2. lh.). A négy lelőhelyen az alábbi jelenségeket regisztráltuk: római kori telepnyom; Árpád-kori–késő középkori telepnyom; késő középkori–kora újkori falu; késő középkori és kora újkori telepnyomok.

Munkatársak: Marton Tibor, Stibrányi Máté, Szabó Zoltán.

VIRÁGOS GÁBOR

15. Andornaktálya, Gyilkos-tető

(Heve megye) Pa

2003 és 2004 novemberében terepbejárást végeztünk a lelőhelyen, amely a településtől Ny-ra húzódó dombosor egyik tagja. A leletanyag a K–Ny-i irányban elnyúló széles, lapos dombhát közepén koncentrálódik. A területen a felső paleolitikumba tartozó Aurignacien kultúra településének több lakófeltöltését valószínűsítettük. A felszínről összesen 62 eszközt, 628 szilánkot, 78 pengét, 45 magkövet illetve premagkövet, valamint 7 nyersanyagdarabot gyűjtöttünk. Az eszközök felét különböző vakarótípusok tették ki (szilánk, penge, orros és carenoid), de előfordultak még retusált pengék, árvésők és kaparók. A felhasznált nyersanyagok döntően a Bükkből és a Zempléni-hegységből származó hidro- és limnokvarcitok, kis számban előfordulnak a helyi radioláriás kovapalák és mátraháza-felnémeti opálok, valamint távolsági nyersanyagként az északi tűzkő.